

Απόστολος Πιερρής

Φαινόμενα του Σπαρτιατικού Θαύματος

ΚΟΡΟΙ, ΙΠΠΑΓΡΕΤΑΙ, ΑΓΑΘΟΕΡΓΟΙ

Από το Κάλλος στο Αγαθό

Το Ανάγλυφο του Θιοκλή

Το Σπαρτιατικό θαύμα συνίσταται στην πραγμάτωση των μύχιων πόθων της ανθρώπινης ψυχής. Ο άνθρωπος έγινε θεός. Η Ιδέα έγινε πραγματικότητα. Η σάρξ έγινε πνεύμα. Άνθρωπος, Ιδέα, Σαρξ όχι μετουσιωνόμενοι αλλά βρίσκοντας τον αληθινό εαυτό τους, το Κάλλος της ύπαρξης ως από-κάλυψης του Απόλυτου Είναι. Έτσι η Σπάρτη έκανε πραγματικότητα το ιδεώδες του Καλουκαγαθού, του όμορφου και ωφέλιμου. Μια πτυχή αυτού του θαύματος φανερώνει η ακολουθούσα ανάλυση.

Στο ενεπίγραφο θραυσμένο ανάγλυφο που βρέθηκε βορειοανατολικά της Μαγούλας και βρίσκεται στο Βερολίνο, παρίσταται Σπαρτιάτης παις με κατενώπιον ανορθωμένο όφι. Λείπει το κάτω ήμισυ του αναγλύφου. Το άνω άκρο του γκριζοκυανού μαρμάρου περιβάλλει την παράσταση, καμπυλούμενο και κατερχόμενο με κλίση $\sim 45^\circ$ δεξιά ώστε να περιλάβει το προς τα έξω άνω κουλούριασμα του φιδιού.

[C. Blümel, *Die archaisch Griechischen Skulpturen der Staatlichen Museen zu Berlin*, No. 17, Abb. 45]

Το έργο είναι Λακωνικό, συνηθισμένης τέχνης (π.χ. το μάτι δεν εικονίζεται σε προφίλ), ΥστεροΑρχαϊκής εποχής, προς τα τέλη του 6ου αιώνα π.Χ., πάντως στο δεύτερο ήμισυ του. Ο σωματότυπος του νεαρού καθαρά και χαρακτηριστικά Σπαρτιατικός: στεγνό, εξαιρετικά μυώδες κορμί (οι πλάγιοι κοιλιακοί δείχνονται εντονότατα διακεκριμένοι σαν τις πτυχώσεις της χλαμύδας όπως πέφτει διπλωμένη στην πλάτη του αγοριού, δημιουργώντας και αισθητική αντίστιξη), στέρνο ισχυρό με στήθη διογκωμένα από γυμναστική υπεράσκηση, δυνατοί ώμοι και βραχίονες, πήχεις κωπώδεις, γλουτοί εσφαιρωμένοι και λίαν προβεβλημένοι. Λακωνικά επίσης τα χαρακτηριστικά της κεφαλής: πρόσωπο σοβαρό, αγέλαστο, μύτη ισχυρή (έχει βλάβες στα ρουθούνια), αδρή γωνία προφίλ από μέτωπο εις άκρα ρίνα και εκείθεν στο ενεργητικό πηγούνι, οφθαλμός μέγας, περίγραμμα οβάλ, κόμμωση αθλητική της εποχής χωρίς κοτσίδες και καταρράκτη μαλλιών στους ώμους και την πλάτη, αλλά άγαν επεξεργασμένη σε δυο σειρές βοστρύχων πάνω από το μέτωπο.

Ο Langlotz προσομοιάζει την κεφαλή προς Σπαρτιατικό ορειχάλκινο κούρο σε ιδιωτική συλλογή. Και ο σωματότυπος όντως κατά το Σπαρτιατικό ιδεώδες.

[K. Schefold, *Meisterwerke griechischer Kunst*, pp. 33-4, Abb. IV 176 p. 177. Cf. επίσης το ορειχάλκινο αγαλματίδιο κούρου από την Ολυμπία, Λακωνικό ή, ίσως, Κορινθιακό υπό Σπαρτιατική έμπνευση, E. Buschor, *Frühgriechische Jünglinge*, Abb. 101-2; E. Langlotz, *op.cit.*, Tafel 35a; M. Comstock + C. Vermeule, *Greek, Etruscan and Roman Bronzes in the Museum of Fine Arts, Boston*, No. 27 – ακόμη και η επιδεικτική του πόζα είναι Σπαρτιατική. Για ένα μικρότερο σε ηλικία αγορίστικο κορίτσι ίδιας μορφολογίας και σωματοδομής Σπαρτιατικής τέχνης, v. το αγαλματίδιο στη Βιέννη, E. Langlotz, *op.cit.*, Taf. 44b και 45b].

Ο παις του αναγλύφου φέρει στο αριστερό του χέρι (φαίνεται ίχνος του, κάτω περί το μέσον, εκεί που έχει σπάσει και λείπει το μάρμαρο) δόρυ υπό κλίση με το πίσω μέρος του πάνω. Η αιχμή έβλεπε κάτω. Στο δεξί προβεβλημένο χέρι κρατάει στρογγυλό αντικείμενο με οδοντωτή σειρά στο κάτω μέρος του – ένα ρόδι πιθανότατα. Είναι σαν να το προτείνει προς τον ανορθωμένο όφι, ο οποίος ίσως (είναι εκεί το περιβάλλον φθαρμένο) έχει κάτι στο στόμα του. Η σύζευξη του νεαρού με το ιστάμενο φίδι, το ρόδι και η προς τα κάτω φορά του δόρατος, σημαίνουν ότι το αγόρι είναι νεκρό. Το ρόδι είναι σύμβολο του Άδη (και του γάμου ως θανάτου) όπως στον μύθο της Περσεφόνης-Κόρης. Όφεις ανορθωμένος, ροιά και φορά προς τα κάτω είναι χθόνια σύμβολα. Πρόκειται για ταφικό αναθηματικό ανάγλυφο.

Επιγραφή γραμμένη κατακόρυφα στην αριστερή ορθή πλευρά του ανάγλυφου και φερόμενη εκ δεξιών προς αριστερά λέει κατά το σωζόμενο μέρος της συμπληρωμένο:

[ΤΟΙ] ΚΟΡΟΙ ΘΙΟΚΛΕ ΝΑΜ (ή Ν) [...ΑΝΕΘΕΚΑΝ...]

([Οι] Κούροι τον Θιοκλή του Ναμ[ερτίδα ανέθεσαν...]).

Μπορούμε να φαντασθούμε συμπλήρωση του ελλείποντος τμήματος της επιγραφής στο χαμένο κάτω μέρος του αναγλύφου ΤΟΙΝ ΔΙΟΣΚΟΡΟΙΝ ή ΤΟΙ ΑΜΥΚΛΑΙΟΙ ή ΤΟΙ ΑΠΕΛΛΩΝΙ. Θιοκλής αντί

Θεοκλής, κατά το Λακωνικό σιός και σιόρ ο θεός. Ναμέρτης είναι όνομα Λακεδαιμόνιο (Πλουτάρχεια, *Λακωνικά Αποφθέγματα*, 230 A-B), Ναμερτίδας καταγράφεται Κορίνθιος, Σχόλια εις Πίνδαρο, Ολυμπιονίκαι, XIII, 58b-c.

[IG V 1 No. 457; SGDI III, 2, 1, R. Meister, *Die Inschriften von Lakonien, Tarent, Herakleia (am Siris) und Messenien*, No. 4400; E.S. Roberts, *An Introduction to Greek Epigraphy, Part I, The Archaic inscriptions and the Greek Alphabet*, No. 245; cf. Blümel, *op.cit.*, p. 25].

Ο Θιοκλής ετελεύτησε σε μάχη. Και οι Κούροι ανέθεσαν το ανάγλυφο με την εικόνα του. Παρόμοιο και λίγο μεταγενέστερο, από τις αρχές του 5ου αιώνα, είναι το ανάγλυφο στο Μουσείο της Σπάρτης από την περιοχή της Αρεόπολης, όπου νεαρός Σπαρτιάτης οπλίτης που φέρει την ασπίδα και μοιάζει έτοιμος να την αποθέσει δίπλα στην παρακείμενη επί του εδάφους μεγάλη περικεφαλαία του, ευρίσκεται απέναντι από τεράστιο όφι ορθό κατενώπιόν του (Cf. e.g. D. Hibler, "The Hero-Reliefs of Lakonia: Changes in Form and Function", Fig. 6 [στο O. Palagia + W. Coulson, *Sculpture from Arcadia and Laconia*, pp. 199-204]).

Στο υστεροαρχαϊκό ενεπίγραφο ανάγλυφο βλέπουμε την εφαρμογή του Λυκούργειου κανόνα που δεν επέτρεπε τη μνημειακή αναφορά του ονόματος του νεκρού επί του σήματος ει μη μόνον προκειμένου για άνδρες πεπτωκότες σε πόλεμο ή (άνδρες και) γυναίκες εν ιερωσύνη, ίσως ειδική ιερότητα:

ἐπιγράψαι δὲ τοῦνομα θάψαντας οὐκ ἔξῃν τοῦ νεκροῦ, πλὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ καὶ <ἀνδρὸς καὶ> γυναικὸς τῶν ἱερῶν ἀποθανόντων. Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 27, 3.

[Προσθέτω το <ἀνδρὸς καὶ> για το νόημα: εξέπεσε λόγω του προηγούμενου «καί». Ταφική επιγραφή αναφέρει άνδρα ιερέα: [ό δείνα]

ἡιαρεύς (IGV, 1 No. 711; Αλλά αυτό δυνατόν να αναφέρεται στον ιερωμένο της σταφυλοδρομίας των Καρνείων). Για γυναίκα ιέρεια ν. Σαλίσκα *ιέρᾱ χαῖρε* (IG V, 1 No. 1129). - Η χειρογραφική παράδοση στο χωρίο του Πλουτάρχου έχει εδώ «τῶν ιερῶν». Η γραφή «τῶν ιερῶς» μιας γραμμής της (L- και *contaminatio* στην S), ενδέχεται να περικλείει μνήμη του «τῶν ιερωσαμένων», που ίσως τότε να αποτελεί την αρχική γραφή. Αλλά «ιέρως» και «ιέρᾱ» απαντούν σε επιγραφές της Λακωνίας (π.χ. στις Γερόνθρες, SGD1 Meister No. 4554a; cf. IG V 1 No 1129) και της Μεσσηνίας συχνά, cf. SGDI Meister No. 4668. (Σε ειδική χρήση του ὀρου, σημαίνει και λειτουργούς των Μυστηρίων της Ανδανίας). Και σε πολλαπλή επιτάφια επιγραφή ενός γένους IG 1127 από τις Γερόνθρες (μεταξύ άλλων *Ἀγία χαῖρε ἰα[ρά], [Καλλι]σθένης ἱερὸς χαῖρε*). Cf. IG 1129 (εκεί). Cf. IG. 1236 (Ταίναρο); IG 1283 (Πύρριχος); 1338 (Γερηνία). –

Η μεταβολή του Πλουτάρχου κειμένου σε «[τῶν] λεχοῦς» είναι μια ατυχής ιδέα του Latte υιοθετημένη από τον Ziegler στην BT. Ο Βερναρδάκης χωρίς ανησυχία τηρεί το προφανές «τῶν ιερῶν» στην προηγούμενη έκδοση BT. – Ο Latte αλλάζει σε «λεχοῦς» (ὅτι γυναῖκες που πέθαναν στη λοχεία μπορούσαν να αναγράφονται με το ὄνομά τους στο ταφικό τους σῆμα) επικαλούμενος επιγραφές με γυναικεῖο ὄνομα και τον ὄρο «Λεχοι», τον ὁποῖο εκλαμβάνει ως κλητική ουσιαστικού Λεχόι ἢ Λεχώι. Αλλά κανονικά, και στους καλούς χρόνους, πρόκειται για δοτική Λεχῶ ἢ Λεχοῖ του «λεχώ».

Στην περίπτωση επιγραφῆς στο Παρόρι, *Λεχοῖ* (Λεχοῖ ἢ Λεχῶ) ἔχουμε να κάνουμε με ἀνάθημα στην Λεχώ ~ Εὐλειθύια (cf. S. Wide, *Lakonische Kulte*, p. 201; SGDI Meister, *op.cit.*, No. 4401; IG V1 No. 713 με λάθος ἐρμηνεία. Και ἔτσι ὁμοίως στη Σπαρτιατική επιγραφή *Ἀγιππία Λεχοῖ* (Meister No. 4462; IG 714).

Πρόβλημα δημιουργεῖται με επιγραφές του τύπου *Ὀνα[σία] Λεχοι χαῖρε* (Γύθειο), IG V1 No. 1128). (Cf. E. Schwyzer, *Dialectorum Graecarum*

Exempla Epigraphica Potiora, No. 3). Από τις Ιππόλες της Μάνης η επιγραφή IG V1 No 1277 πολλαπλασιάζει και επιτείνει το πρόβλημα. Αποτελεί σύνολο πολλαπλών μνείων, που η επαναλαμβανόμενη αναφορά «χαῖρε» τις πιστοποιεί ως ταφικές. Είναι όμως γραμμένες σε διαφορετικούς χρόνους, με διαφορετικά γράμματα, και υστερότατες. Δεν μπορεί να βγει ασφαλές νόημα για το προκείμενο θέμα. Μεταξύ τῶν «χαῖρε» που συνοδεύουν ανδρικά ονόματα, υπάρχει και το «Φίλαριν χαῖρε». Επίσης δυο επιγραφές με Λεχοῖ, - *Περίλα Λεχοι* και *Λαβίπ[π]α Λεχο[ι]*. Τέλος δε και η Φίλαρις μάλλον πάλι ή άλλη του ίδιου οικογενειακού γένους με το ίδιο όνομα: *Φίλαριν* (sic) *Λεχοι χαῖρε*. **Πιθανότατα υστερότατοι ανοήμονες πήραν την έκφραση που συναντούσαν «ή δεῖνα Λεχοῖ», την θεώρησαν ως μέρος ονόματος και προσήψαν το επικήδειο «Χαῖρε».** –

Στην πολλαπλή επιγραφή IG V1 No 1128 από τις Γερώνθρες, έχουμε την κατάληξη μιας φράσης ...[χαίρ]ετε ακολουθούμενη από: [Φ]ιλοκλῆς τ[ῶι π]ατρὶ καὶ τᾷ ματρὶ. Σε άλλη γραμμή με διαφορετικά γράμματα αφενός κολοβή επιγραφή ...χαῖρε, αφετέρου *Ὀνασ[ία] Λεχοῖ χαῖρε*. Το Ονασίας είναι ανδρικό όνομα. Ο Meister εκλαμβάνει τα δυο ονόματα (το Λεχώ ως γυναικείο όνομα, παράβαλε Λέχης και Λέχαιο) αναφερόμενα στον πατέρα και μητέρα του Φιλοκλή, για τους οποίους έκανε το ανάθημα το υπονοούμενο από την επιγραφή. Το «χαῖρε» είναι τότε τυπική έκφραση κατά το νόημα αντί του χαίρετε. Πάντως ενδέχεται και το «λεχόν» στους υστερότατους χρόνους να νοηθεί με όνομα γυναικείο και χαῖρε, εννοώντας λεχώ ως λεχώ, λεχώνα, σαν το «Δαμοῦ χαῖρε καλή» (IG 1187, Γύθειο). **Οπωσδήποτε, ολίγη και έμμεση σχέση έχει η επίλυση τοιούτων προβλημάτων εποχών παρακμής, παρανόησης και μεταβολών προς τα ζητήματα της αυθεντικής ώρας της ύπαρξης].**

Η πρώτη διάταξη του Λυκούργειου κανόνα για την αναγραφή των ονομάτων των νεκρών, θεωρούνταν η σημαντικότερη και ως τέτοια

αναφέρεται μόνη στην επανάληψη της πληροφορίας κατά τα Πλουτάρχεια Λακώνεια Αποφθέγματα (*Institute Laconica*, 18).

Σειρά επιτάφίων επιγραφών τεκμηριώνουν το γεγονός υπό την απλή μορφή του. *Αἴνετος ἐν πολέμοι* (IG 701 = SGDI 4420), *Haίρηh[ιππος] ἐν πολ[έμοι]* (IG 702 = SGDI 4421), *Αἰνηhίας ἐν πολέμῳ* (IG 703 = SGDI 4422 – επιγραφή μεταβατική προς την υιοθέτηση του Ιωνικού αλφαβήτου, το ω χωριστό γράμμα με ταυτόχρονη χρήση του h ως δασείας, αρχή λοιπόν 4ου αιώνα π.Χ.). Cf. IG 704-710; 918 (από τα Γεωργιτσάνικα Καλύβια); 921 (Κράββατα); 1124 (Γερόνθρες). *Εὐάλκες ἐν πολέμοι ἐν Μαντινέαι* (418 π.Χ.); 1125 (εκεί); 1320 (Θαλάμαι). Αξιομνημόνευτη η επιγραφή Ολυμπιονίκου θανόντος στην μάχη: *Εὐρυάδης ὀλυμπιονίκης ἐμ πολέμοι* (SGDI 4435; cf. 4436; 4437).

Οι Κόροι (= Κούροι, οι Κουρήτες του Πρωθήβη Ἀνακτα) αποτελούσαν επίλεκτο τμήμα της χρυσής Σπαρτιατικής νεολαίας. Ως τεχνικός όρος χρησιμοποιείται στο σωζόμενο απόσπασμα από το αποδιδόμενο στον Αρχύτα σύγγραμμα «Περί νόμου και δικαιοσύνης», όπου αναπτύσσεται και η θεωρία περί αρίστου μεικτού πολιτεύματος.

Δεῖ δὲ τὸν νόμον τὸν κάρρονα καὶ τὰν πόλιν ἐκ πασᾶν σύνθετον εἶμεν τὰν ἀλλᾶν πολιτειᾶν καὶ ἔχεν τι δαμοκρατίας, ἔχεν τι ὀλιγαρχίας, ἔχεν τι βασιλῆας καὶ ἀριστοκρατίας, ὥσπερ καὶ ἐν Λακεδαίμονι· τοὶ μὲν γὰρ βασιλέες τᾶς μοναρχίας, τοὶ δὲ γέροντες τᾶς ἀριστοκρατίας, τοὶ δὲ ἔφοροι τᾶς ὀλιγαρχίας, ἰππαγρέται δὲ καὶ κόροι τᾶς δημοκρατίας. δεῖ τοίνυν τὸν νόμον μὴ μόνον ἀγαθὸν καὶ καλὸν ἤμεν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπεπονθέναι τοῖς αὐτῷ μέρεσσιν· οὗτος γὰρ ἰσχυρὸς καὶ βέβαιος· τὸ δ' ἀντιπεπονθέναι λέγω αὐτῷ

καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι τὰν αὐτὰν ἀρχάν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ εὐνομοστάτῃ Λακεδαιμόνι. τοῖς μὲν γὰρ βασιλεῦσιν τοὶ ἔφοροι ἀντικάθηνται, τούτοις δ' οἱ γέροντες, μέσοι δ' οἱ κόροι καὶ ἵππαγρέται· ἐφ' ὃ γὰρ ἂν ρέψωντι τοὶ πλεονεκτίοντες τῶν ἀρχόντων, οὗτοι τοῖς ἄλλοις ὑποτίθενται.

H. Tesleff (ed.), *The Pythagorean Texts of the Hellenistic Period*, Αρχύτας, *De Leg.*, Fr. 4, p. 34.

Η διατύπωση κατέρχεται στους Ελληνιστικούς χρόνους, και γλωσσολογικά ακόμη αποτελεί μίμηση αρχαϊσμού και διαλεκτικότητας, ενέχει δε αστάθεια (το να ἄρχεις και ἄρχεσαι την αυτήν αρχήν ανήκει στη δημοκρατική πολιτεία υπό την Αθηναϊκή έννοια, δεν αντιστοιχεί δε στην ακολουθούσα περιγραφή της Λακεδαιμόνιας πολιτείας όπου η ισορροπία μεταξύ των αρχών (checks and balances) εξασφαλίζει το ἄριστο πολίτευμα). Αλλά η ιδέα της αρμονίας εφαρμοζόμενη στην κοινωνία είναι όντως Πυθαγόρεια της κλασσικής περιόδου και ο παραδειγματισμός της Σπάρτης εκ μέρους του Αρχύτα καταγόμενου από τον Τάραντα, αποικία της Σπάρτης, είναι αναμενόμενος.

Πρόβλημα, αλλά μόνο εκ πρώτης όψεως, μοιάζει να παρουσιάζει το γεγονός ότι το κείμενο φαίνεται να υποκαθιστά τους Κόρους στην Απέλλα των Ομοίων, την οποία δεν αναφέρει καν. Αυτό ταιριάζει περισσότερο με την κατάσταση της Σπάρτης από το δεύτερο μισό του 4ου αιώνα και κυρίως τον 3ο, οπότε η ολιγανδρία έκανε τους Ομοίους εξαιρετικά λίγους, με το δυναμικότερο στοιχείο τους να είναι οι νεανίσκοι. (700 το πολύ Σπαρτιάτες στο δεύτερο μισό του 3ου αιώνα π.Χ., όταν διεξήχθη η ανανεωτική προσπάθεια των νεανίσκων βασιλέων, και ίσως 100 που κατείχαν έγγειο περιουσία, Πλούταρχος, *Άγρις*, 5).

Κατά τον Ευστάθιο, ιππείς στη Σπάρτη είναι οι νεαροί από του τέλους της εφηβείας μέχρι την ηλικία γάμου, δηλαδή από 20-30 ετών:

βρέφος τὸ ἄρτι γεγονός. παιδίον τὸ τρεφόμενον ὑπὸ τηθῆς. παιδάριον τὸ περιπατοῦν καὶ ἤδη λέξεως ἀντιλαμβανόμενον. παιδίσκος ὁ τῆς ἐχομένης

ἡλικίας. παῖς ὁ δι' ἐγκυκλίων ἤδη μαθημάτων δυνάμενος ἰέναι. τὴν δὲ ἐξῆς ἡλικίαν πάλλακα καὶ βούπαιδα καὶ ἀντίπαιδα καὶ μελλέφηβον καλοῦσι. τοὺς δὲ μετ' αὐτοὺς ἐφήβους... μεθ' οὓς φασὶ τὸ μειράκιον. εἴτα μεῖραξ καὶ νεανίσκος καὶ νεανίας ὁ αὐτός. Λάκωνες δὲ τούτους ἵππεῖς ἐκάλουν καὶ τοὺς προεστῶτας αὐτῶν ἵππαγρέτας. ἔχεται δὲ τῶν τοιούτων ἱππέων ἡλικία ἡ τοῦ ἐν καιρῷ νυμφίου...

(Ευστάθιος, Σχόλια εἰς Ἰλιάδα Θ 518, p. 727-16-25 ed. Romana).

Αλλά οἱ Ἑλληνιστικὲς λογιότητες ἐλέγχονται σύμφωνα με τὴν ἀρχαϊκὴ καὶ κλασσικὴ πραγματικότητα. **Οἱ Κόροι (Κούροι, Κουρήτες) με εἰδικὴ ἐννοία ἦσαν ἐπίλεκτο σῶμα τῶν νεαρωδῶν τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀνδρωδῶν παίδων μέχρι σφριγηλῶν νεανίσκων – κατὰ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ θεοῦ στὸν Ὀμηρικό Ὑμνο (vv. 449-50):**

ἀνέρι εἰδόμενος αἰζήῳ τε κρατερῷ τε,
πρωθήβη

Ησύχιος s. v. Ἰππαγρέτας· ἀρχὴ ἐπὶ τῶν ἐπιλέκτων ὀπλιτῶν.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ξενοφώντα οἱ Ἰππαγρέται ἦσαν τρεῖς, ὀρίζονταν ἀπὸ τοὺς Εφόρους μεταξὺ τῶν ἀκμαζόντων ἰδιαιτέρως ἐφήβων καὶ μειράκων, αὐτοὶ δὲ ἐπέλεγαν ἕκαστος 100 συνομηλίκους τοὺς.

αἰροῦνται τοίνυν αὐτῶν (sc. τῶν ἡβώντων) οἱ ἔφοροι ἐκ τῶν ἀκμαζόντων τρεῖς ἄνδρας· οὗτοι δὲ ἵππαγρέται καλοῦνται. τούτων δ' ἕκαστος ἄνδρας ἑκατὸν καταλέγει, διασαφηνίζων ὅτου ἐνεκα τοὺς μὲν προτιμᾷ, τοὺς δὲ ἀποδοκιμάζει. οἱ οὖν μὴ τυγχάνοντες τῶν καλῶν πολεμοῦσι τοῖς τε ἀποστείλασιν αὐτοὺς καὶ τοῖς αἰρεθεῖσιν ἀνθ' αὐτῶν καὶ παραφυλάττουσιν ἀλλήλοις, ἐάν τι παρὰ τὰ καλὰ νομιζόμενοι ραδιουργῶσι. καὶ αὕτη δὴ γίγνεται ἡ θεοφιλεστάτη τε καὶ πολιτικωτάτη ἔρις κλπ.

Ξενοφώντια Λακεδαιμονίων πολιτεία, IV 4-5.

Οἱ ἀποκριθέντες καὶ μὴ ἐπιλεγέντες νεανίσκοι ἐρίζουν πρὸς τοὺς Ἰππαγρέτες καὶ τοὺς δοκιμασθέντες ἱππεῖς γιὰ νὰ ἀποδείξουν ὅτι εἶναι καλότεροι καὶ κακῶς δὲν ἐπελέγησαν. Καὶ ἡ θεία αὕτη

αντιζηλία και έρις κάνει όλους να ευρίσκονται εις άριστη κατάσταση, να γυμνάζονται δραστήρια και σκληρά, φθάνει δε μέχρι συχνών συμπλοκών. Όλα κατά το Δωρικό πνεύμα των αγέρωχων ορδών του Απόλλωνα.

Φώτιος, *Λεξικόν*, s.v. *ίππαγρέται*: τρεῖς οὔτοι ἐγένοντο ἄρχοντες ἐν Σπάρτῃ. Ταυτόσημα ο Τίμαιος, *Λέξεις Πλατωνικά*, s.v. *Όνομάζοντο και Παιδαγρέται ἐπὶ τὸ κυριολεκτικώτερον*. Ησύχιος s.v. *παιδαγρέται* (cod. *παιλαγρέται*: correxit Ruhnken): ἀρχή τις ἐπὶ ἱππέων. **Ίππαγρέται και Παιδαγρέται, οἱ ἀγρεύοντες, αἰρουῦντες (συλλαμβάνοντες, καταλαμβάνοντες και ἐπιλέγοντες) λοιπὸν τοὺς καλοὺς και εύρωστους παῖδες, τα ατίθασα άτια, τους “ίππεις” και συγκαταλέγοντες αὐτοὺς στὴν ἐπίλεκτη ομάδα τῶν 300 (3 x 100).**

Στο εγχείρημα του Κινάδωνα αναφέρεται ο πρεσβύτατος των Ιππαγρετών ως ελέγχων την ειδική αποστολή των νεαρών “ιππέων” οπλιτών (Ξενοφών, *Ελληνικά*, III, 3, 9). Οι Έφοροι στέλνουν και μόραν ιππέων ανεξάρτητα από τους “ίππεις” με τον Κινάδωνα για να σιγουρευθούν: ήδη το 399 υπάρχει και κανονικό ιππικό στην Σπάρτη. Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος κατά πολλά υπέσκαψε τον Δωρικό “κόσμο” της αυθεντικής Δωρικής πόλης εισάγοντας εις αυτήν την μέριμνα του χρόνου για πλούτο και ηγεμονία.

[Στα γεγονότα της Πύλου κατά το πρώτο μέρος του Πελοποννησιακού Πολέμου Ιππαγρέτης είχε το πρόσταγμα, αποθανόντος δε του πρώτου (Επιτάδης) είχε ορισθεί δεύτερος με αντικαταστάτη τον Στύφωνα αν συνέβαινε κάτι στον κανονικό (Θουκυδίδης IV, 38, 1). Αλλά εδώ το Ιππαγρέτης ενδέχεται να είναι το κύριο όνομα του δεύτερου κατά διαδοχήν άρχοντος των εν Σφακτηρία Λακεδαιμονίων].

Οι 300 ιππείς νεανίσκοι συνόδευσαν τιμητικά τον Θεμιστοκλή αναχωρούντα μέχρι των συνόρων της Λακωνικής κατά την επίσκεψή του

στη Σπάρτη μετά τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, όπου ετιμήθη διαφερόντως: ...προέπεμψαν ἀπιόντα τριακόσιοι Σπαρτιητέων λογάδες, οὗτοι οἱ περ ἱππέες καλέονται, μέχρι οὖρων τῶν Τεγεητικῶν (Ηρόδοτος VIII, 124, 3).

Το Σύνταγμα αυτό των 300 ιππέων είναι οι περί τον βασιλέα αρχιστράτηγο στη μάχη: ...τῷ δὲ ἄλλῳ στρατοπέδῳ, καὶ μάλιστα τῷ μέσῳ, ἥπερ ὁ βασιλεὺς ἦν Ἄγρις καὶ περὶ αὐτὸν οἱ τριακόσιοι <οἱ> ἱππῆς καλούμενοι... (Θουκυδίδης, V, 72, 4 – στη μάχη της Μαντινείας του Πελοποννησιακού Πολέμου, όπου οι ιππεῖς αυτοὶ ανδραγάθησαν: καὶ μάλιστ' ἂν τοῦ στρατεύματος ἐταλαιπώρησαν, εἰ μὴ οἱ ἱππῆς, παρόντες αὐτοῖς ὠφέλιμοι ἦσαν, 72, 1).

[Η ύπαρξη του συστήματος των 300 επιλέκτων «ιππέων» είχε τόση σημασία στην Σπαρτιατική στρατηγική και τακτική αντίληψη του πολέμου ώστε η συγκρότησή του γίνεται και σε περιπτώσεις έκτακτες. Το συναντούμε υπό πλήρη δράση από τους Σπαρτιάτες στις περιπέτειες των Ελλήνων στρατιωτῶν κατά την ατυχή ανάμειξη στα βασιλικά πράγματα της Περσικής αυτοκρατορίας (Ξενοφών, Κύρου Ανάβασις, III, 4, 43)].

Όταν οι Σπαρτιάτες επιέζοντο ιδιαίτερα ψυχολογικά βαρύντατα μετά το υπαρξιακό πλήγμα της Πύλου, με την συνδυασθείσα κατοχή από τους Αθηναίους των Κυθήρων και την απειλή συστηματικών επιδρομών κατά της Λακωνικής, ...πανταχόθεν σφᾶς περιεστῶτος πολέμου ταχέος καὶ ἀπροφυλάκτου, ὥστε παρὰ τὸ εἰωθὸς ἱππέας τετρακοσίους κατεστήσαντο καὶ τοξότας,... Θουκυδίδης IV, 55, 1-2. Εδώ δεν πρόκειται για τους «καλούμενους ιππεῖς» αλλά για πραγματικό ιππικό σώμα ταχείας δράσεως προς προφύλαξη της Λακωνικής γης, σε συνδυασμό με σώμα ελαφροῦ οπλισμοῦ, τοξότες. **«Παρὰ τὸ εἰωθὸς»: η Σπάρτη επέμενε βαθειά κατά τον 5ο αιώνα στην αρχική ιδεολογία του βαρέος οπλισμένου πολεμιστή, του οπλίτη, του άξονα της ακμής της**

ύπαρξης, και στη φάλαγγα των ομοίων κίωνων, των κούρων της τελειότητας.

Αυτό που ήταν ασυνήθιστο ακόμη και στην πρώτη φάση του Πελοποννησιακού πολέμου, ήταν σύνηθες κατά τις ηγεμονικές Σπαρτιατικές πολεμικές επιχειρήσεις λίγες δεκαετίες αργότερα. Το πραγματικό ιππικό παίζει συστηματικό ρόλο κατά τη διέλευση του Αγησιλάου δια της Θεσσαλίας το 394 π.Χ. (Ξενοφών, *Ελληνικά*, IV, 3, 4-9). Οι νικηφόροι ιππείς αυτοί ήσαν δημιούργημα του Αγησιλάου για το οποίο επαίρετο: ...μάλα ήδόμενος τῷ ἔργῳ, ὅτι τοὺς μέγιστον φρονοῦντας ἐπὶ ἵππικῇ (sc. τοὺς Θεσσαλούς) ἐνενικήκει σὺν ᾧ αὐτὸς συνέλεξεν ἵππικῶ, *ibid.* §9. Με την καθιέρωση τακτικού ιππικού επινοήθηκε και καινούριος όρος για τους αρχηγούς διοικητές του: είναι ο Ιππαρμοστής, Ξενοφών, *Ελληνικά*, IV, 4, 10 (393 π.Χ.); 5, 12 (392 π.Χ.). **Η λέξη παράγεται από τη Σπαρτιατική ιδέα του Δωρικού Κόσμου και της Αρμονίας ως συνεκτικού ιστού κάθε συστήματος: αρχηγός και διοικητής είναι ο αρμοστής, όπως οι περίφημοι Αρμοσταί που απέστελλον οι Λακεδαιμόνιοι για να συναρμόσουν τα πράγματα στις πόλεις μετά την ταραχή του Πελοποννησιακού Πολέμου. Ιππαρμοστές λοιπόν για τους Σπαρτιάτες ήσαν ό,τι οι Ίππαρχοι για τους λοιπούς Έλληνες.**

[Πιθανώς σε αυτό αναφέρεται μια γλώσσα του Ησύχιου s.v. ἵπφαρμος· ἀρχή τις. Το δεύτερο π του ιππαρμοστής δασύνεται εις φ, λόγω της δασείας του ακολουθούντος αρμόζω: ιππηαρμοστής -> ιπφαρμοστής ή ἵπφαρμος. Όταν όμως ο Ησύχιος έχει s.v. ἵππαρχος· ὁ τῶν νέων ἐπιμελητής παρὰ Λάκῳσιν, εννοούμε τον Ιππαγρέτη υπό την κοινή Ελληνική ονομασία του ιππάρχου].

Οι Σπαρτιάτες Ιππείς ήσαν λοιπόν επίλεκτη ομάδα νεαρών στην ακμή της ώρας τους, στον ανθό του κάλλους και της ρώμης των, και επομένως εξ αυτού υπερήφανοι στην τελειότητα του Είναι τους και συνεπώς γενναίοι, στην αιχμή της ανδρότητάς τους, άρα

ανδρείοι. Αυτή είναι η Δωρική λογική, ο «Κόσμος» του είναι, η τάξη της ύπαρξης.

Ο αριθμός των 300 καθώς και οι τρεις Ιππαγρέται, που επέλεγαν (άγρευαν και κατελάμβαναν, κατακυριεύαν και επέλεγαν, αιρούσαν) 100 εύρωστους και όμορφους νεανίσκους ο καθένας, αυτούς που είχαν μορφολογική τελειότητα και λειτουργική ετοιμότητα, μάλλον υποδηλώνει τη φυλετική συγκρότηση του σώματος, κατά τις τρεις Δωρικές φυλές, Υλλείς, Δυμάνες, Πάμφιλοι. Οι Σπαρτιάτες οπλίτες εμάχοντο χωριστά κατά φυλές:

*κοίλης ἀσπίσι φραξάμενοι,
χωρὶς Πάμφυλοί τε καὶ Υλλέες ἤδ' ἔ Δυμᾶνες,
ἀνδροφόνους μελίας χερσὶν ἀν[ασχόμενοι.*

Τυρταίος, *Ελεγείες*, Fr. 10A 15-7 Gentili-Prato

Ο διορισμός των Ιππαγρετών από τους Εφόρους αναφέρεται στην εποχή αφότου οι Έφοροι κατέστησαν μείζων και κυρία αρχή στη Σπάρτη, δηλαδή μετά το 556 π.Χ. (Εφορεία Χίλωνος). Πριν θα ήσαν αυτόνομη αρχή, παράλληλη προς τους Εφόρους και τους Βιδιαίους, εγκρινόμενοι κατά τα Λυκούργεια δόγματα από την Απέλλα των Ομοίων μετά από εισήγηση της Γερουσίας με τους Βασιλείς. Η διανομή λειτουργικής ευθύνης ταιριάζει με αυτήν την υπόθεση, αρμοδιότητα πολιτική των Εφόρων, παιδευτική των Βιδιαίων, στρατιωτική των Ιππαγρετών. Μετά την άνοδο της Εφορείας στη βασική ελεγκτική υπευθυνότητα όλης της πολιτείας, οι Έφοροι ανέλαβαν και την επιτροπεία των στρατιωτικών, όπως και της γενικής εποπτείας της νεότητας. Για το δεύτερο έχουμε τη ρητή μαρτυρία του Αγαθαρχίδη:

παρὰ δὲ Λακεδαιμονίοις... οὐ τῆς τυχούσης ἀδοξίας νομίζεσθαι, εἴ τις [ἦν] ἢ τὸ σχῆμα ἀνανδρότερον ἔχων ἢ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος προπετῶς ἐφαίνετο, γυμνῶν κατὰ δέκα ἡμέρας παρισταμένων τοῖς

Ἐφόροις τῶν νέων. καθεώρων δ' οἱ Ἐφοροι καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ τὰ περὶ τὴν ἔνδυσιν καὶ τὴν στρωμνὴν τῶν νέων.

Αγαθαρχίδης FrGrH 86F 10 Jacoby; cf. F11

Cf. Αιλιανός, *Ποικίλη Ιστορία*, XIV, 7:

Λακεδαιμόνιος οὗτος ὁ νόμος, ὁ δὲ νόμος ἐκεῖνα λέγει. μηδένα τῶν Λακεδαιμονίων ἀνανδρότερον ὀρᾶσθαι τὴν χροάν ἢ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος ἔχειν ὑπὲρ τὰ γυμνάσια. ἐδόκει γὰρ τὸ μὲν ἀργίαν ὁμολογεῖν, τὸ δὲ οὐχ ὁμολογεῖν ἄνδρα. προσεγέγραπτο δὲ τῷ νόμῳ καὶ διὰ δέκα ἡμερῶν πάντως τοῖς ἐφόροις τοὺς ἐφήβους παρίστασθαι γυμνοὺς δημοσίᾳ. καὶ εἰ μὲν ἦσαν εὐπαγεῖς καὶ ἐρρωμένοι καὶ ἐκ τῶν γυμνασίων οἰονεῖ διαγλυφέντες καὶ διατορευθέντες, ἐπηνοῦντο. εἰ δὲ τι χαῦνον ἐν αὐτοῖς τῶν μελῶν ἢ ὑγρότερον, ὑποιδούσης καὶ ἐπαναφυομένης διὰ τὴν ραθυμίαν πιμελῆς, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐπαίοντο καὶ ἐδικαιοῦντο. –

Ἡ ἴδια εποπτεία ἴσχυε καὶ γιὰ μεγαλύτερους. Ακολουθεῖ το παρὰδειγμα τοῦ Ναυκλείδη (ἐπὶ Λυσάνδρου), τον οποίον,

ὑπερσαρκοῦντα τῷ σώματι καὶ ὑπέρπαχυν διὰ τρυφὴν γενόμενον ἐκ τῆς ἐκκλησίας <πάν>των θεωμένων κατήγαγον καὶ ἠπείλησιν αὐτῷ φυγῆς προστίμησιν, εἰ μὴ τὸν βίον ὃν ἐβίου τότε ὑπαίτιον ὄντα καὶ Ἰωνικὸν μᾶλλον ἢ Λακωνικὸν τοῦ λοιποῦ μεθαρμόσεται· φέρειν γὰρ αὐτοῦ τὸ εἶδος καὶ τὴν τοῦ σώματος διάθεσιν αἰσχύνῃ καὶ τῇ Λακεδαίμονι καὶ τοῖς νόμοις.

Οἱ Σπαρτιάτες Ἰππεῖς δεν ἦσαν ἱππεῖς. Φαίνεται εἶχαν ὅμως, ὡς ἐπίλεκτοι νέοι, κάποια ἐξουσία ἢ μάλλον ευθύνη στα στρατιωτικά καὶ νεανικά θέματα, ὅπως ἀναλογικά ἡ Γερουσία εἶχε στα πάντα τῆς πολιτείας. Συγκρίνοντας τὸ Κρητικὸ καὶ τὸ Σπαρτιατικὸ σύστημα, ὁ Ἐφορος (διαφωνοῦντος τοῦ Πολυβίου) ἐπέμενε σὲ ὁμοιότητες, προκρίνοντας πάντως τὸ Σπαρτιατικὸ ὡς τὴν τελειότητα τοῦ Κρητικοῦ. (Ἐφορος FrGrH 70F148 p. 85.32-7, ἀπὸ τὸν Πολύβιο. Ἐν συνόψει, ἡ γνώμη

του Έφορου είναι: λέγεσθαι δ' ὑπό τινων, ὡς Λακωνικὰ εἶη τὰ πολλὰ τῶν νομιζομένων Κρητικῶν· τὸ δ' ἀληθές, εὐρῆσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων, ἠκριβώκεναι δὲ τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς δὲ Κρήτας ὀλιγωρῆσαι... κλπ. Έφορος FrGrH 70F149 p. 86.25 sqq. Ανέφερε δε τα θεμελιώδη του Σπαρτιατικού τρόπου και “Κόσμου” στον Λυκούργο). Ομιλεί για «τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν καὶ τὴν τῶν ἱππέων» ως παράδειγμα ομοιότητας στις δυο πολιτείες, με τη διαφορά: πλὴν ὅτι τοὺς ἐν Κρήτῃ ἱππέας καὶ ἵππους κεκτῆσθαι συμβέβηκεν· ...τοῖς δὲ [sc. ἐν Σπάρτῃ] μὴ ἵπποτροφεῖν (Έφορος FrGrH 70F149 p. 87.19-22 Jacoby, στον Στράβωνα X 482).

Αλλά «ιππεῖς» με ειδική, συγκεκριμένη έννοια εσήμαινε κοινῶς στην εκτός Σπάρτης Ελλάδα μια κοινωνική, οικονομική, πολιτική τάξη – αυτούς που είχαν status, τα μέσα και τον ρόλο στην πολιτεία ὡστε να μπορούν και να θέλουν να εκτρέφουν ἵππους. Η ισότητα των κλήρων στο Λυκούργειο σύστημα έκανε όλους τους Σπαρτιάτες «ομοίους» και ως προς αυτήν την τριπλή διάσταση. Δανείστηκαν λοιπόν τον κοινό Ελληνικό ὄρο για να σημάνουν διάκριση με τη Δωρική έννοια. Άλλωστε ο ἵππος είναι το κατ' ἐξοχὴν ζῷο που αισθάνεται την ομορφιά και την καλή του κατάσταση και γαυριὰ ἐπ' αυτή. Κατά τον ἵππο και ο Σπαρτιάτης ιππεύς.

Ιππεῖς ἦσαν οἱ ἐπίλεκτοι τῆς νεότητος ὅπως οἱ Γέροντες ἦσαν οἱ ἀριστεύοντες τῶν ἡλικιωμένων. Η ἀριστεία στη σωματική και νοερή τελειότητα θεμελίωνε τη Δωρική Αρχή της Ομοιότητας. Περνώντας από την ίδια αγωγή έντονης γυμναστικής και αγωνιστικής σωμασκίας ὅλοι οἱ νέοι ἦσαν ὅμοιοι στο σώμα και συνεπῶς στην ψυχή. Την ιδεώδη σωματοδομή τους περιγράφει ο Αἰλιανός στο προαναφερθέν χωρίο, αισθητοποιούν δε η Λακωνική πλαστική και εικονογραφία. Ὡς και η αντίστοιχη βιολογική, διατροφική και ιατρική θεωρία συνέκλινε στο αυτό θαυμαστό αποτέλεσμα. Σκληρή γυμναστική και σχετική ὀλιγοσιτία ανέπτυσε ικανότητες εύρεσης πόρου στον λαβυρινθο του χρόνου αλλά και:

πάρεργον δέ φασι τὴν τῶν σωμάτων αὔξησιν. φέρεται γὰρ εἰς μῆκος, ὅταν τὸ πνεῦμα μὴ πολλὴν σχῇ διατριβὴν καὶ ἀσχολίαν, ὑπὸ πλήθους τροφῆς εἰς βάθος καὶ πλάτος πιεζόμενον, ἀλλ' ἄνω βαδίζῃ διὰ κουφότητα, τοῦ σώματος ἐκλύτως καὶ ραδίως ἐπιδιδόντος. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ καλοῦς δοκεῖ ποιεῖν· αἱ γὰρ ἰσχναὶ καὶ διάκενοι μᾶλλον ἕξεις ἐπακούουσι πρὸς τὴν διάρθρωσιν, αἱ δ' ὀγκώδεις καὶ πολύτροφοι διὰ βάρος ἀντιβαίνουσιν... κ.λπ.

(Πλούταρχος, Λυκούργος, 17, 7-8; cf. Laconica Instituta, 13).

Το ἰνδαλμα του Απόλλωνα, ο Σπαρτιάτης Κούρος: ανωφερές, μυώδες, στεγνὸ ἀπὸ λίπος, μεγαλόσχημο σῶμα, με πλατεῖς ὠμούς και τις ἐξέχουσες μυϊκές μάζες ευσχήμως διογκωμένες περὶ στέρνα, γλουτούς, μηρούς, κοιλιακούς και ἱλιακό λόφο. Ἡ ἐπιφάνεια του Απόλλωνα στον Ομηρικό Ὕμνο εἰς αὐτόν.

Ἡ ομοιότητα της τελειότητας θεμελίωσε οντολογικά και υπαρξιακά την οπλιτική φάλαγγα ὡπως και τον περίστυλο Δωρικό ναό. Τρόποι μάχης και αρχιτεκτονική συμμορφώνονται κατὰ το νέο ιδεώδες. Αὐτός εἶναι ο λόγος ἀπουσίας ἱππικού και πελταστών ἀπὸ τον Σπαρτιατικό τρόπο μάχης. Ἡ Σπάρτη ἐπέβαλε και στον πόλεμο το αυθεντικό Δωρικό πνεῦμα. Τίποτα ἀποδεκτό που να δηλώνει τη δυνατότητα επικράτησης της «πονηρίας» (διὰ των ἀπατηλῶν ενεργειῶν των ελαφρῶς οπλισμένων) ἢ της ἐξωτερικῆς ὡς πρὸς τον νέο «μηχανής» (του ἵππου) ἐπὶ του τελείου ἀνδριάντα της Απολλωνίας θεότητας.

Ἔτερος [sc. Σπαρτιάτης] τοξευθεὶς καὶ ἐκλείπων τὸν βίον, οὐχὶ τοῦτο ἔφησεν αὐτῷ μέλειν, ὅτι ἀποθανεῖται, ἀλλ' ὅτι ὑπὸ γύννιδος τοξότου καὶ μηδὲν πράξας. Πλουτάρχεια Λακωνικά Αποφθέγματα, 46, 234E). Ακόμη και τα ξίφη των οπλιτῶν ἦσαν βραχεά: πρὸς δὲ τὸν ἐπιζητοῦντα διὰ τί ἐγχειριδίους βραχέσι κατὰ πόλεμον χρῶνται Λακεδαιμόνιοι, «διότι» εἶπε [sc. Ἀνταλκίδας], «πλησίον τοῖς πολεμίοις μαχόμεθα». Πλουτάρχεια Λακωνικά Αποφθέγματα, 217E.

Φυσικά υπήρχαν άλογα και άρματα και ίππευαν οι Σπαρτιάτες νεανίσκοι στο κυνήγι και στις επιδείξεις στην εποχή της θαυμαστής ακμής. Αρκούν προς τεκμηρίωση τα μνημεία εικονογραφίας από την αρχαϊκή εποχή. Παραδειγματικά παραπέμπω στο R. Förtsch, *Kunstverwendung und Kunstlegitimation im archaischen und frühklassischen Sparta*, Abb. 33-38; τη μορφολογική ιδέα της μάχης ως σύνθεσης κάλλους, ειδικότερα σε ορχηστική σύλληψη v. Abb. 81-82; επίσης Abb. 93; Abb. 96; συνδυασμός μάχης και παρέλασης Abb. 104; στον θαυμαστό κρατήρα του Vix, Abb. 262; Abb. 267; και επί πάσι ο περιλάμπρος Σπαρτιάτης ιππέας, ο νεαρώδης του θαυμαστού και ερατού κάλλους, Abb. 130, 131. Cf. για το ίδιο τελευταίο θέμα M. Pipili, *Laconian Iconography of the Sixth Century B.C.*, Fig. 108-109. Το ορειχάλκινο Σπαρτιατικό ειδώλιο στην Αθήνα αγοριού-ιππέα είναι αποκαλυπτικό – μοιάζει με τον Θιοκλή του αναγλύφου των Κόρων (M. Herfort-Koch, *Archaische Bronzeplastik Lakoniens*, Tafel 16.6).

Ιδιαίτερη αίσθηση του ίππου αποδεικνύουν τα Λακωνικά ειδώλια Tafel 22.2-3 (το δεύτερο στη Σπάρτη). Cf. C.M. Stible, *Das andere Sparta*, Abb. 74-75. Για παρέλαση και μορφολογική μάχη οπλιτών με παριστάμενους άοπλους παίδες ιππείς Abb. 93-94. Ανάγλυφοι κρατήρες με σχετικές παραστάσεις Abb. 76. Ο κατάκοσμος με προσαρτημένα ειδώλια λαιμός ορειχάλκινης υδρίας από την Treia, Abb. 68. Παράσταση του Σπαρτιάτη Ιππέα εν επιδείξει κάλλους, Abb. 143. Για τον Λακωνικό κρατήρα του Vix, v. αναλυτικά και πλήρως εικονογραφημένα R. Jaffroy, *Le Trésor de Vix*.

Σωματική τελειότητα, ψυχική ισορροπία και αρετές, νοερή ταύτιση με την πραγματικότητα, ατομική ολοκλήρωση και κοινωνική λειτουργικότητα συναρτώντο στη Σπάρτη κατά ένα αξεδιάλυτο ολοκλήρωμα αρμονίας που θέωνε την έγχρονη ύπαρξη του ανθρώπου στην αιωνιότητα.

Και τέλος. Η αυτή αγωγή άγει εις τελειότητα σώματος τον άνθρωπο κατά τον ανθό της νεότητας και εις σοφία νου κατά την ωρίμανση του καρπού του εν πνεύματι.

Οι 300 περνούσαν υπό κρίση κάθε χρόνο από τους νέους ετήσιους Ιππαγρέτες, μερικοί έφευγαν κατά τη δοκιμασία για να κάνουν χώρο προς ανανέωση κυριολεκτική και μεταφορική. Από τους εξερχόμενους πέντε ανήρχοντο στην ομάδα των **Αγαθοεργών**: *τῶν ἀγαθοεργῶν καλεομένων Σπαρτιητέων... οἱ δὲ ἀγαθοεργοὶ εἰσι τῶν ἀστῶν, ἐξιόντες ἐκ τῶν ἱππέων αἰεὶ οἱ πρεσβύτατοι, πέντε ἔτεος ἑκάστων· τοῖς δεῖ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, τὸν ἂν ἐξίωσι ἐκ τῶν ἱππέων, Σπαρτιητέων τῷ κοινῷ διαπεμπομένοις μὴ ἐλινύειν ἄλλους ἄλλη* (Ηρόδοτος I, 67, 5). Τον Ηρόδοτο επαναλαμβάνει ο Ησύχιος και ο γλωσσογράφος στο I. Bekkeri *Anecdota Graeca*, I, 209 s.v. Τίμαιος Σοφιστής, *Λέξεις Πλατωνικαί*, s.v. *Αγαθοεργοί· αἱρετοὶ κατ' ἀνδραγαθίαν*. Η Σούδα συμπληρώνει «ἐκ τῶν ἱππέων ὑπ' Ἐφόρων». Όπως όριζαν τους Ιππαγρέτες έτσι και τους Αγαθοεργούς οι Έφοροι μετά την αναρρίχησή τους στην κεντρική αρχή της πολιτείας.

Ο αριθμός 5 παραπέμπει στις Σπαρτιατικές ωβές, τα τοπικά διαμερίσματα ή κώμες που συναποτελούσαν τη Σπάρτη, όπως ο 3 στις τρεις βασικές φυλετικές διακρίσεις. Έτσι έχουμε 3 ιππαγρέτες, 5 εφόρους κλπ. Όντως εν τη πράξει το “*φυλάς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα*” της Μεγάλης Ρήτρας.

Οι Αγαθοεργοί αναλάμβαναν πρεσβευτικά καθήκοντα στο εξωτερικό (Ηρόδοτος *supra*), απέδιδαν δε επίσης δικαιοσύνη στο εσωτερικό. *Lexicon Sangermanense* s.v. *ἀγαθοεργοί· ...ἔστι δὲ καὶ ἀρχή τις ἐν Λακεδαιμόνι οἱ Ἀγαθοεργοί. ἄρχουσι δὲ [τῶν ἔξω] καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἔξω τῆς πόλεως παρανομησάντων ὥς φησι Δίδυμος ἐν τῇ τροπικῇ λέξει*.

Κατά το Ρητορικό Λεξικό s.v. *στατῶν· ἄρχοντες εἰσιν παραπλησίαν ἔχοντες τῶν ἀγαθοεργῶν ἀρχήν*, και τον Ησύχιο s.v. *Στατοί· ἀρχή τις*, πρέπει να υποθέσουμε μια ακόμη λειτουργία επιλεγμένων και

αριστευόντων πολιτών της Σπάρτης για την Απολλώνια ευνομία του συστήματος, την συνοχή του Δωρικού Κόσμου της πολιτείας. Αυτήν την φυσική ευστάθεια αγωνίζεται να δομήσει εις σύστημα γενικής εφαρμογής ο Πλάτων στην πολιτική του σκέψη της ωριμότητας και της γεροντίας του, στην Πολιτεία και στους Νόμους. Στατοί οι ιστάμενοι άξονες και ιστάντες το σύστημα της πόλης. Άλλη ρυθμιστική και ελεγκτική αρχή από τις πολλές και συμπληρωματικές της Σπάρτης.

Από τον καλό στον αγαθό μια και η αυτή οδός η άγουσα εκ χρόνου εις αιωνιότητα.

21 Νοεμβρίου 2018